

TL 4066 Kuzeyin Az Nüfuslu Halkları ve Arktik

Öğretim Üyesi: Dr.Öğr.Üyesi Mustafa Can TEZİÇ.

Dolganların Oluşum Süreçleri (2)

Hafta 13.

Hazırlık Soruları:

- Ön-Dolganların oluşumuna örnekler vererek tartışınız.

Dolganlar hakkında araştırmalar yapıp onları tek bir etnik grup olarak gören ilk araştırmacılar A. Middendorf ve M.A. Kastren dir.

1841 yılında St. Petersburg A. Middendorf'un araştırma gezisi yayımlanmadan daha bir kaç yıl önce 1838 yılında Yeniseyin doğusunda idari yönetimin Dolganlardan, Tunguzlardan ve Samoyedlerden yasak topladıkları kayıtlara geçmiştir.

A. Middendorf kendi araştırmasında Dolganları Tunguzlardan ayrılmış ve Yakutların küçük bir kolu olarak tespit etmiştir. A. Middendorf Dolganların kendilerini “*Dolgaş*” olarak tanımladıklarını, Yurak’ların ise Pyasin nehrinin yukarı kıyılarında kalan bölgede yaşayan halkı “*Tingus*” olarak tanımladıklarını tespit etmiştir. Benzer şekilde Yenisey ve Avamsk Samoyedleri de “*Dolgane*” demektedir.

Diğer taraftan, A. Kastren Yenisey nehrinden batı Taymırya’ya geçerek “Dudinka” da yapmış olduğu çalışmada bölgedeki Rusların Dolgan, Adjan (Jigan) ve Dongot olmak üzere üç Yakut soy grubunu Dolgan olarak adlandırdıklarını kaydetmiştir. Kastren farklı kaynaklara referans vererek Dolganların Yakut dili konuştuklarını ve köklerinin de Galkinga, Sakatin ve

Bijka olmak üzere üç kardeşe dayanmakta olduğunu ve buldukları bölgeye Yakutistandan geldiklerini yazmaktadır.

Bir başka araştırmacı P. Tert'yak ise 1860 yılında yapmış olduğu araştırmada farklı bir etnonim ortaya konmaktadır “ *Tagal* ’ ”. P. Tert'yak batı Taymırya'da Tagal' adı ile anılan bir Tunguz kabilesi olduğunu ve buldukları yere Hatanga nehrinin yukarı kesimlerinden geldiklerini belirtmiştir.

Yirminci yüzyılın başında V. N. Vasil'yev günümüz Dolganlarının Rus, Yakut ve Tunguz kültürü etkisi altında olduklarını fakat kendilerini Dolgan olarak tanımladıklarını belirtmiş ve bölgede yaşlılar ile yapmış olduğu söyleşilerde Dolgan etnoniminin bölge insanları arasında yayılışı ile ilgili önemli ip uçları yakalamıştır. Tunugzların vaftiz olduktan sonra Dolgan olarak yazıldıkları bölgedeki yaşlıların hatıralarından kaydetmiştir Anılarını paylaşan bir kişi, kendisinin Çorpoh soy grubundan olduğunu fakat atalarından bahsederken onların Tunguz olduklarını belirtir. Aileleri bir kaç erkek kardeşten ve onların eş ve çocuklarından oluştuğunu, geyik yetiştiriciliği ile meşgul olduklarını ve Hatanga nehrinin güneyi ve kuzeyi arasında kalan bölgede dolaştıklarını, bu bölgedeki tüm ailelerin vaftiz edildikten sonra Dolgan olarak kaydedildiğini ifade etmiştir.

Yirminci yüzyılın başında yapmış olduğu araştırmada S.K. Patkanov, Dolganların kendilerine özgü bir etnik grup olduklarını Dolgano-Yesseysk ve Dolgano-Tungussko olmak üzere iki ayrı soydan meydana geldiklerini ve Taymur yarım adasının batıda Pyasin, Dudıpta nehirleri ve Norilsk Gölü, doğusuna ise popigay nehri çevresinde dolaştıklarını ifade etmektedir. S.K. Patkanov yapmış olduğu araştırmada Dolgano-Yesseysk grubunun 523 kişiden oluştuğunu, Dolgano-Tungussko grubunun ise 439 kişiden oluştuğunu yazarken. Toplam 976 Dolgandan, 646'sının ana dilini Dolganca olarak ifade ettiklerini,

273 kişinin ana dilini Yakutça olarak ifade ettiğini, 45 kişinin Yenisey Samoyedçesi, 3 kişinin de Rusça olarak ifade ettiklerini kayda geçirmiştir.

Yirminci yüzyılın başlarında bölgede araştırma yapan B.O. Dolgih Dolganların kendilerini tanımlarken farklı etnonimler kullandıklarını kaydetmiştir. Örneğin, Dolgano-Yesseyk yönetiminde bulunan Dolganlar kendilerini tanımlarken soy gruplarının da ismi olan Dolgan kelimesini kullanıyorlar, fakat grup kendini tanımlarken Tunguz etnonimini kullanmamaktadır.

B.O. Dolgih, Dolganların diğer “Dongot, Edyan ve Karanta” soy grupları ile aralarında bir birlik anlayışının olduğunu da belirtmektedir.

Diğer taraftan, Dolgano-Tungusko idari yönetimi altında yaşayan Dongot soy grubu B.O Dolgih’in tespitlerine göre kendilerini hem Dongot hem de Tunguz olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Jigano-Tunguzkoye idari grubunda bulunan Edyan soy grubuna mensup kişiler ise kendilerini Tunguz veya Edyan olarak tanımlarlarken, nadiren Dolgan olarak da tanımlamaktadırlar. Karanto soy grubu üyeleri ise kendilerini neredeyse her zaman Tunguz, nadiren de mensup oldukları soyun ismi ile tanımlamaktadırlar.

B.O. Dolgih bağızı Tundura ötesi Yakutların ve köylülerin kendilerini Yakut olarak tanımlarken aynı zamanda sıklıkla “Dolgan veya Dolgaş” etnoniminide kullandıklarını belirtmiştir.

Farklı Dolgan grupları kendilerini ve komşu oldukları Evenkleri tanımlarken, orman insanı veya konar geçer anlamına gelen “Tıa”, “Tıalar” veya “Tıa kiki” çoğul olarak ta “Tıha Kihiler” terimlerini de kullanmaktadırlar.

B.O Dolgih’e göre, Tundura ötesi köylülerde benzer etnonimleri kullanmaktadır. Örnek olarak Tıabın – ben Dolgan, Tıa, Tıla veya Tıa Songata. Norilsk

Dolganlarının kullandığı benzer bir başka etnonim ise “Tagal’ veya Tegel’ ”tekil biçimi “Tege” olup bu kelime Evenkçe de halk veya kabile anlamına gelmektedir. Dolganlar Yakutlara “Haka”, Yakutlar ise Dolganları “Argalar” olarak tanımlarken, Tundura ötesi Yakutlar ve Yessey Yakutları – Yakutlara Haka (Saha) derken kendilerini de diğer Yakutlardan ayırırlar ve onlara “Yakutskaya Hakalar” demektedirler. Yine Yessey gölü ve Olenk nehirleri etrafında Dolganlar “Lama Kihiler” olarak adlandırılmaktadırlar.

Taymır bölgesinin doğusundan batısına doğru farklı kültürlerin etkisi altında kalan Dolganlar kendilerini komşuları olan Yakut ve Evenklerden ayırarak kendilerine özgü bir halk bilincinde olsalar da aralarında etnonim sorunları olduğu kadar etnografik farklarda mevcuttur. B.O Dolgih yapmış olduğu sınıflandırmada Dolganları dokuz ayrı alt kültüre ayırmış fakat Dolganları bu farklılıklarına rağmen tek bir etnik grup olarak tanımlamıştır. Öyle ki Dolgan folklorüne baktığımızda bu farklılıklar pek çok yerde kendini göstermektedir.

Pek çok farklı etnik ve etnografik gruptan oluşan Dolgan etnosunun yapısına daha yakından bakarsak idari sistem ve doğanın zorlamış olduğu sosyal pratikler içerisinde ortaya çıkan bir coğrafi mekânın Dolgan etnonimi etrafında kristalleşen bir aidiyetin ortaya çıkmasında önemli rol oynadığını görebiliriz.

Temel Kaynak

Teziç M.C. Sibirya’da Etnosların ve Alt-Etnosların Oluşumunda Tunguz Soy Gruplarının Rollerini (Evenler, Dolganlar ve Geyik Yetiştiricisi Yakutlar) // Научное обозрение Саяно-Алтая. 2015 № 4 (12). S. 21-35.

Yardımcı Kaynaklar

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries the social organization of culture difference*, Boston: Little Brown.

Boronoyev, A.O. (2007). Territorial'naya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona, (Pod redakstiey d-r filos. nauk professor. Boronoeva A.O) *Sibirskaya mental'nost' I problemi sotsiokul'turnogo razvitiya regiona*, St. Petersburg: Asterion s.8-17.

El'nitskiye, K. (1895). *Inorodtsı sibiri i sednyeaziatskih vladniye Rossii etnografiçeskiye oçerki*, St. Petersburg, İzdaniye D.D. Poluboyarikova.

Evstigneev, Yu.A. (2003). *Rossiyaskaya Federatsiya narodi i ih podrazdeleniya – kratkiye etnologiçeskiye spravoçik*, İzdatel'stvo St. Peterburgskogo universiteta.

Fenton, S (2003). *Ethicity*, Polity Press Black well Publishing Ltd.

Gumilyev, L.N. (2006). *Etnogeneza . biosfera zamli*, Moskova: Ast; Astrel'.